

ження, можете запропонувати його Конференції“. Я вернув на Конференцію. Я запропонував текст, але не хотів, щоб він був ухвалений, не будучи перед тим післаний до Лондону. Льюїс Джордж, на мою велику радість, відповів мені, присилаючи текст ще ліпший від мого. Цей текст ухвалено вчора. Рішено, що артикул, яким Східню Галичину віддано Польщі титулом мандату, має бути „тимчасово завішений“ („provisoirement suspendu“) — слова Льюїса Джорджа, він їх написав — і пізніше порішений.“

Стільки Клемансо. З його слів виходить, що Найвища Рада займалася в понеділок, 22. ц. м., наново справою Східньої Галичини й ухвалила „тимчасово завісити“ той артикул статута для Галичини, в якому говориться, що Польща дістає в Східній Галичині мандат на 25 літ.

Чи статут має ввійти в життя без цього артикулу, чи Східня Галичина остане в теперішнім положенні аж до часу, доки Найвища Рада не ухвалить замість цього артикулу щось нового, — про це нема інформацій.

В кождім разі треба ствердити одно. Торг за Східню Галичину йде далі. Найвища Рада як доси так і далі уступає Полякам, не числячися зовсім з волею української більшості краю.

П а р и ж, 24. грудня 1919. р.

I. Фещенко-Чопівський.

Що може дати Україна Західній Європі.

Ідея української державности в сучасний момент, на превеликий жаль, не стоїть на блискучому шляху нормального життєвого розвитку, на який Україна має право претендувати. Право України на державність виходять не лише з історичних і культурних причин. В недрах України є всякі мінеральні багатства, які в разі їх визискування дають і дадуть добрий прибуток. Український нарід володіє родючим ґрунтом, який видає що року врожай, котрого нормальні пересічні лишки в довійськові часи досягали кількості 5,150.000 тон зерна (переважно пшениці).

Окрім того, будучи царська Росія не могла і не зміла скласти для всіх народів, які перебували під її владою на безмежних просторах імперії такі умови і завести такий режим, під котрим жилося б вільно і справедливо всім її підданцям. Це єсть третя причина, чому Україна побрала собі право жадати самостійної державности, яка яскраво підтверджується невдалим чорносотенним замахом уряду генерала Денікіна на права і вольности народу українського.

Україна завдяки російській революції вийшла з всесвітньої війни не в рядах переможців. Але це не її вина. Не її вина і те, що національне відродження України тягнеться таким нещасливим і кволим темпом. Російський імперіалізм, попередю під прапором більшевизму, форми якого для України і для її сталого населення цілком чужі і невідповідні, а затим добровольча армія під гаслом „єдиної неділимої“, на чолі з царськими генералами, старо-режимними порядками і реакційно-буржуазними інтересами, безпощадно нищив форми і прояви національного відродження.

Енергійні напади більшевизму на Україну двічі розбилися. Реакційний замах „єдїнонеділимців“ під час упадку гетьманщини впав через протизаходи національ-

носвідомих повстанців. В решті нинішній розвал добровольчих армій, зцементованих бажаннями відновлення „єдиної Росії“ за рахунок інтересів України — свідчить про те, що відбудова порядку і ладу на Україні не може відбутися поза згодою свідомо національних організацій і кол. В разі-ж, коли відновлення твердого правопорядку і громадянського ладу на Україні буде провадитися при підтримці більшості всього фактичного населення України, себ-то, селянства і національно українських організацій, які безумовно візьмуть саму сприятливу співучасть в цій відбудовуючій роботі, то Україна хутко справиться з своїми внутрішніми хворобами і відновить з найбільшою енергією виконання своїх старих перед Західною Європою обов'язків постачання всякої сировини і споживчих річей.

Аби в останньому не бути безпідставним, наведемо такі факти:

В нормальний довійськовий час Україна, як вже вище згадувалось, давала на експорт приблизно щорічно 5-15 мільонів тон всякого збіжжя. Останні три роки, особливо минулий 1919 давали Україні добрі врожаї. Але, після вибуху революції в лютому 1917 року господарсько-транспортний апарат України безупинно все погіршується. Німці в 1918 році, за час від квітня до листопаду при всій своїй міцній організації не в силах були вивезти всіх лишків хліба з України. Вони вивезли лише приблизно 30% договореної кількості. Ще з меншим позитивним ефектом працювали большевики. Під час большевицької навали 1919 року вони не вивезли не тільки більш менш помітних кількостей хліба: вони не встигли вивезти і половини готівки цукру... Так само і денкінські експортні організації за весь час їх панування на півдні України — осередку хлібних лишків і всяких інших сировців України — не подолали труднощів відбудови транспорту і відновлення закупочного апарату. Між тим, реалізація і останнього врожаю і лишків попередніх років що далі виявляє все більш трудності. Нині селяне нехтують грошовими знаками. Вони твердо визнають, що незреалізований урожай — це значно краща валюта, ніж які-б то не були грошові знаки. Тому то, в останні часи наш український хлібороб дуже неохоче вимінює збіжжя на грошові знаки, на які нині завдяки підупадку місцевої фабрично-заводської продукції і відсутності привозу відповідних товарів з закордону він не в силах купити собі найпотрібнішого товару і перевести ремонт і відновлення свого інвентаря. В той-же час, він дуже радо і охоче вимінює збіжжя і інші продукти свого власного господарства на всякий потрібний товар. Ця остання система міжнародніх торгових зносин під впливом зголодніння Центральної і Західної Європи під час останньої війни визнається і там майже як єдиний справедливий метод таких міжнародніх „торгових“ зносин, але під знаком інших обставин. Західна Європа, хоч кепсько і кволо, але продукує товари і на вивоз, — Україна потребує силу всяких товарів; Західна Європа не в силах прогудувати себе своїм хлібом — Україна в даний мент має значні хлібні лишки з урожайних років 1917—1918 і 1919 в кількості не менше як 10 мільонів тонн всякого збіжжя.

Окрім того, Україна може гарантувати щорічний мінімальний вивіз цукру в кількості від 300 до 600 тисяч тонн, алкоголю дестільор в кількості 1 мільона літрів, тютюну, хмілью, цінного буякового насіння, льняного клочча, саломасу, сирі шкіри, яець, птиці, (гуси, індики, курі, качки), рогатої худоби, овець, вовни, піря і т. и.

Далі Україна могла-б дати Західній Європі в ближчий короткий час до 100 тисяч тонн цінної марганцевої руди (через Миколаїв) до 500 тисяч

тонн високопроцентної залізної руди (через Херсон і Миколаїв), фосфориту, сіль, соду, залізо, ліс, а через де який короткий час і каменний вугіль (до 6—10 мільйонів тонн) і антрацит, коке (до 500 тисяч тонн) бензол толуол, антрацен феноли, нафталін і інші цінні деривати каменновугільної смоли, справу камінно-вугільну смолу в кількості до 75 тисяч тонн і пеку — до 15 тисяч тонн річно; сірчано-кислого аммонію в кількості до 10 тисяч тонн, нашатирного спирту до 5 тисяч тонн, і багато інших сировинців і полуфабрикатів.

Але — вибрати головне національне багатство України, її продовольчий запас, який Західній Європі на ближчу весну і літо став-би в такій сприятливій допомозі, бо американського хліба і взагалі сировинця буде постачатись на європейські ринки що раз і надовго ще — і обмаль, і не так-то й легко.

Насамперед потрібно буде знайти прихильність серед мас сталого населення України; далі — потрібно відновити закупочні організації, постачати ці організації відповідною кількістю краму для обміну на споживчі речі і тим самим заохотити населення до того, аби воно відчувало необхідність „мінати“ свої запаси і коштовність цієї міни.

Безумовно, для переведення в життя цієї справи потрібна буде широка і смілива торговельна ініціатива. Але без такої — справа не піде: коли європейському промисловцю і взагалі державам Європи потрібні будуть український крам, український сирівець і українське золото — її продовольчі запаси, то європейські організації, аби витягнути з недр України її продовольчу готівку, муситимуть на насамперед везти на Україну їм свої товари і пропагандувати їх серед нашого населення для обміну на збіжжя і інше.

Але для успіху таких єдиних заходів потрібно насамперед, аби на Україні існували лад і порядок. Вище ми наводили вже, що без ладу і правопорядку витягнути продовольчі лишки з України не вдасться. Яскравим прикладом цьому можна навести факти денікінського панування на Україні, коли багато (десятки) чужеземних пароплавів, навантажених всяким потрібним для України крамом заходили в порти Чорного Моря (Одесу, Новоросійськ) і поверталися назад нерозвантаженими тому, що в цих портах не було заготовлено відповідних кількостей грузу для повороту. Хаос, який утворився на Україні, як наслідок спроб завести „своє“ панування і добровільною армією і большевицькими організаціями, лише підкреслюють нашу основну думку, що лад і правопорядок на Україні може завести лише широко-національний демократичний уряд, яким увесь час був Уряд Української Народньої Республіки.

Останній висновок підтверджується ще фактичними даними того правопорядку, який находився під час керування Центральної Ради — українського парламенту і її Уряду. Тоді на Україні існувала вже національно-персональна автономія, на підставі якої всім народам, заселяючим Україну, поруч з Українцями забезпечувалися законом всі права і засоби для вільного національного розвитку.

З другого боку український ринок для промислових країн Західної Європи виявляє великий інтерес ще і з таких причин: задоволення нормальних потреб українського населення всяким крамом, особливо українського сільського господарства і української промисловості всякими машинами, струментами, знаряддями та приладдям принаймі для виконання біжучого ремонту, починаючи з перших років світової війни все гіршало; з початком і дальшим розвитком російської

і української революції — всі кордони закрилися, всякий довіз товарів припинився; власне українська промисловість майже вмерла, а задоволення наглих і необхідних потреб ринку все відсуваються до кращих часів. Цілком зрозуміло, що після встановлення на Україні хоч якогось ладу і порядку найкраще низискуватиме всі вигоди товарообміну з Україною та держава, та нація, яка для встановлення такого ладу прикладе найбільші зусилля і виявить найбільшу сприятливість. Вигода такого „сприятливого“ відношення окремих країн Європи до України після закінчення світової війни за „ринки“ — не підлягають ніякому сумніву.

Україна для закордонного капіталу, окрім вище наведених торгово-економічних інтересів, виявляє ще безліч можливостей чисто промислових. Зупинимося на деяких з них:

1. До революції Україна володіла досить значною сіткою залізних дорог, а власне в кількості 17.855 кілометрів. Таким чином, на 100 квадратних кілометрів поверхні припадало 26 кілометрів довжини залізниці, що є далеко менше дійсних потреб країни. Залізнодорожне будівництво, а особливо ремонт вже існуючих залізнодорожних шляхів — для України є одно з найбільших пекучих завдань ближчого будучого. Залізні дороги на Україні до війни — це було одно з найдоходніших джерел Росії. На Україні всі залізні шляхи давали значні прибутки (особливо так звані бунші південно-західні дороги: Катерининська, Південна). За часи революції і руїни українські залізниці втратили 65% всього свого рухомого складу (вагонів і паротягів). За цей час знівчено багато мостів, водокачок, депо, станційних будівель і т. и. Все це потрібно відновити в найкоротчий час. Все це Україна фактично не спроможеться подолати своїми засобами і повинна буде звернутися до закордонного капіталу. За таку співучасть закордонна ініціатива може жадати собі або певних залізнодорожних концесій, або участі в прибутках на певний термін по загальній експлуатації залізниць.

2. Рівно Україна володіє надзвичайно мало розвиненою сіткою брукованих доріг. Приведення наших брукованих доріг в порядок і відбудова нових шосе може бути передана також з підряду на руки ініціативних підприємств.

3. На черзі стоїть і справа з регуляцією річок. Більшість українських річок (Дніпро, Десна, Припеть) весною розливаються на широкі простори, сильно шкодять сільському господарству, а де які з них, як Тетерев, Рось, Бог, Смотрич і інші окрім того володіють порогами, водоспадами, енергія яких може бути використана з високим конфіцієнтом користного ділання.

4. До розділу регуляції річок треба віднести нагду справу з упорядкуванням Дніпрових порогів. Дніпрові пороги, які перениняють вільну течію Дніпра майже на 80 верстов, мають спроможність видати по дослідам проф. Бахметева до 900.000 кінських сил. Використання цієї енергії хочаб частково дало б Україні величезну економію в мінеральному паливі і викликало б до життя навкруги себе різноманітні галузі фабрично заводської промисловости. Між тим до війни на цілому басейні ні Дніпра використовувалося ледві 70.000 кінських сил енергії „білого вугілля“.

5. В межах Української Народньої Республіки знаходиться значна частина знаменитого Донецького Каменно-вугільного водозбіру з річною продукцією в дореволюційні часи коло 20 мільонів тонн камінного вугілля, з кількості якого більша половина належить до найкращих металургічних вуглів, і 150.000 тонн антраціту, що вкупі складає 63% річної продукції цілого Донецького водозбіру, але ця продукція є дуже далека від того максимуму, який можна було б видобути в цій місцевости.

Загальна площа всієї поверхності, зайнятої під розробку вугля в 1914 році, складала лише 13—30% всієї вугленосної площі. Використання, продукційної здібності технічних установ на копальнях лише в роки крайнього напруження продукції досягала 70—73%. Нині після революційної хвилі, після хазяйнування добровольчеської армії, коли продукція камінного вугілля в Донецькому водозбірі упала до 20% нормальної продукції, коли багато шахт завалилося і залато водою, коли дійсний стан нашої бувшої багатой каменно-вугільної промисловости є нижче всяких уяв, — відбудова камінно-вугільної промисловости є завданням першої черги, і в цих завданнях Україна також примушена буде шукати собі допомоги закордоном.

6. Майже вся коксова промисловість бувшої Росії зосереджена на території України. Але з всієї кількості понад 5000 коксових пічок з нормальною річною продукцією в 4,74 мільйонів тонн коксу, лише ледви 25.27% оздоблена знаряддям для використання продуктів коксування. Вихід каменно-вугільної смоли, в склад якої входить безліч цінних дериватів — для українських вуглів рівняється 4%.

7. Серед технічних поліпшень, які стоять на черзі в справах використання багатств Донецького каменновугільного водозбіру є будова центральних силкових станцій для використання порохлявого вугілля (Славяносербський і Гришинський райони) Кожний з цих районів здібний видати відповідного сирівця для будови сило-станцій в 500.000 кінських сил.

8. Для будови таких центральних сило-станцій стали б в великій пригоді наші українські торф'яники, між якими Ірдинські болота на Черкащині, Ірпенські болота під Києвом та торф'яні водозбіри Припеті і Десни можуть задовольнити своїми запасами палива на багато років існування не одного десятка сило-станцій силою по 200.000 HP і більше.

9. Недра України мають величезну кількість різних інших багатств, до використання котрих до цього часу ще або зовсім не приступлено (графіт, нафта, асфальт, слюда, бром, йод, янтар), або розробка і використання яких стоїть на дуже низькому ступені розвитку (фосфорит, мергеля, глина, ртуть, гірські породи, між якими зустрічаються дуже рідкі і цінні місцезародки).

10. При всім своїм багатстві продовольчих лишків і між ними хлібних злаків, Україна, яка з давних давен веде торгівлю хлібом — не володіє достаточною кількістю елеваторів. Відбудова елеваторів во всіх осередках хлібної торгівлі — є також одно з чергових найпекучіших завдань.

11. Поліпшення нашої агрікультури, на що безумовно буде звернено найбільшу увагу при перших можностях, викличе розвиток і поширення сільсько-господарської промисловости (млинарства, гуральництва, цукроварства, броварства і т. и.) а особливо перетворення різних технічних рослин (льон, конопля) в продукти високої цінности (кочля, рослинні масла, саломас і т. и.).

Такі ближчі перспективи економічного життя України. Все вище наведене не претендує на повноту обсягу і на викінчений огляд всіх галузів і можливостей визискування багатства України. Цей нарис хоче бути лише вихідним пунктом для того, аби звернути увагу відповідних кол на ролю і значіння України в її етно-графічних межах для Західньої Європи в цілому і в деталях.